

УДК: 37.374:379.82

**НАЦІОНАЛЬНО-КУЛЬТУРНА СПРЯМОВАНІСТЬ
ОБРАЗОТВОРЧОГО МИСТЕЦТВА В СИСТЕМІ ОСВІТИ****Левицька В. А.**

Луцький педагогічний коледж, Україна, Луцьк

Стаття присвячена українському образотворчому мистецтву в системі освіти в контексті формування національної культури України. Розкрито особливості впливу занять з художньої творчості, описано теперішній стан мистецької позашкільної художньої освіти, проаналізовано наукові праці з даної тематики. Представлено аналіз організації дитячої творчості у позашкільних закладах мистецької освіти України.

Ключові слова: образотворче мистецтво, національна спрямованість, українська образотворча спадщина, естетика, таланти, художні школи, здібності, художня та мистецька позашкільна освіта, творчість, соціальна проблема.

Levytska V. National and cultural direction of art in the system of education/ Lutsk Pedagogical College, Ukraine, Lutsk

Art education of young people is an important part of the development of Ukrainian state. The future of our nation depends on the ideology of the young generation, on what measure of the spirituality the foundation of their life will become. Therefore, in the context of the establishment of an independent Ukraine state the artistic and aesthetic education are very important. The aesthetic needs and interests are formed in this process, and it generates emotions, feelings and it develops artistic and aesthetic tastes and abilities. Creative human activity is extremely favourable background for expression of personal views and feelings. Artistic creativity is a means of self-expression for humans. It characterized as an activity in which the process, the material and spiritual values are created by means of fine, decorative arts, working on-learning, studying the design: formation of artistic knowledge, ability, skills that are impossible without art.

Key words: Arts, nationality, patriotism, focus, heritage, artistry, aesthetics, education, schools, skills, education, creativity, technique work, talent and training.

Вступ. В сучасних умовах розвитку суспільства відбуваються глобальні зміни не лише у соціально-економічній, а й у національно-культурній сферах життя України. Для реалізації завдань по формуванню патріотизму та розвитку духовної культури значна роль відводиться мистецтву. Виявлення сутності процесів формування національної культури дітей через сферу мистецтва було і

залишається одним із основних завдань сучасної мистецької освіти та українського суспільства.

Актуальність теми дослідження зумовлена тим, що мистецтво в Україні розглядається як одна з основних культурних функцій у суспільстві. Соціокультурні процеси в державі, які сформувалися на ґрунті багатовікових народних традицій, і в загальному контексті світової інтеграції з орієнтацією на загальнолюдські фундаментальні національно-демократичні цінності громадян, зумовлюють необхідність переосмислення концептуальних засад мистецької позашкільної художньої освіти в контексті формування національної культури дитини. Нові тенденції розвитку культури інформаційного суспільства, пов'язані з глобальним поширенням інформації, надзвичайно потужно впливають на систему мистецької освіти, яка в завжди реагувала на соціокультурні потреби та умови. Мистецтво посідає занадто скромне місце в житті наших дітей, бо шкільна освіта об'єктивно не може реалізувати необхідний комплекс культуротворчих функцій, притаманних мистецтву.

Зв'язок з науковими чи практичними завданнями. Проблемі становлення та модернізації позашкільної освіти та позитивному впливі мистецтва на формування національної культури присвячені праці багатьох дослідників. Проте, попри значну увагу до даного питання, деякі аспекти культуро-мистецької проблематики залишились недоопрацьованими.

Аналіз останніх досліджень і публікацій свідчить про те, що заняття мистецтвом сприяють формуванню високого рівня художньо-естетичної та національної культури особистості. Це підтверджують сучасні дослідження А. Арнольдова, Л. Баткіна, Д. Джола, Б. Ананьєва, В. Давидова, Л. Виготського. Формуванню художніх нахилів та здібностей дитини у освітній діяльності присвячено праці М. Верби, Л. Коваля, А. Мелик-Пашаєва. У багатьох наукових працях (В. Ворожбіта, Н. Ветлугіна, Є. Ігнатова) розкрито використання засобів образотворчого мистецтва з метою формування естетичних здібностей індивіда. Проблеми мистецтва у системі освіти розглядалися у працях Є. Антоновича, Я. Запаско, Т. Турсунової, А. Голикової, В. Тушевої. Особлива увага в нашому дослідженні зосереджена на впливі мистецтва на формування національної культури України. Ця проблема вже давно привертає увагу українських науковців. Формування художньо-естетичного смаку як професійної якості з'ясовано у працях В. Водовозова, О. Духновича, К. Єльницького, М. Корфа, С. Рачинського, Д. Тихомирова, В. Острогорського, К. Ушинського, С. Русової, С. Миропольського. Результати цих досліджень дозволяють зробити висновок про необхідність створення єдиної системи мистецької освіти особистості кожного і в якомога ранньому віці.

Мета статті – охарактеризувати мистецтво як основний чинник національного виховання особистості.

Виклад основного матеріалу. Процес культуризації в мистецтві проходить, як процес самопізнання, самореалізації, усвідомлення свого духовного внутрішнього світу. Пізнання дитиною навколишньої соціальної дійсності - важливий момент його мистецької діяльності. У молодого покоління більшої актуальності набуває пізнання можливостей самих художньо-образотворчих засобів, досягнення різних способів зображень.

У дослідженні проблем мистецтва в системі освіти, здійсненому В. Мазепою, А. Азархіним, В. Міхальовим зауважується, що суспільство розвивається завдяки мистецтву. Це оцінюється ступенем впливу мистецтва на соціальний стан дитини. Автори стверджують, що мистецтво формує гуманістичні ідеали і спонукає людину до практичної реалізації цих ідеалів [2, с. 7]. А. Азархін відводить основне місце в процесах формування національної культури особистості традиційним видам мистецтва і народній творчості. Ці види мистецтва, мають багатий художній фонд, через залучення до якого відкривається весь світ мистецтв [3, с. 8].

Мистецька діяльність дитини є стартовою сходинкою створення її духовного світу і сенсу життя, національних цінностей. Дитяче мистецтво - є особливим духовним мірилом його культури. Це пропонується в своїй праці В. Слободчиков і Є. Ісаєв, описуючи, що духовний світ нації фіксується в мистецьких творах [2; с.335-365]. Позитивний вплив занять мистецтвом на дитину досліджували Я. Морткович та І. Мощенська, які описували тісний зв'язок між художньо-естетичним розвитком особистості та формуванням національної культури суспільства. Авторами встановлено, що заняття мистецтвом в позашкільних художніх закладах формує такі якості, як творчий потенціал, власний світогляд, інтелектуальність, потреба в самореалізації, особистісна позиція, патріотизм, які є визначальними факторами гуманізму в соціальному середовищі.

У праці Т. Крижанівської є думка, що основною умовою національно-культурного та всебічного розвитку дітей є комплексне використання мистецтв [5, с. 171]. У дослідженні вона описує творчість дітей як результат художнього розвитку людини, що включає рівень осмислення мистецтва, ступінь емоційного ставлення до художньої образності, залучення до мистецтва [8, с. 167].

Ю. Желтухов зазначає, що особливе значення для формування патріотизму, естетичного розвитку підростаючого покоління має використання знань про декоративно-прикладне мистецтво. Є. Квятковський трактує вплив мистецтва на дитину як цілеспрямований процес формування творчої особистості, котра

здатна сприймати і оцінювати прекрасне, довершене, гармонійне у житті, жити і творити «за законами краси» [4, с. 10].

Дослідниця дитячої творчості В. Рахманіна вважає, що у формуванні національної культури сучасного суспільства значну роль відіграє мистецтво. Про доцільність занять мистецтвом писав Г. Ващенко. На його думку, мистецький вплив на дитину можна розглядати з погляду естетичного, мистецького сприймання, і з погляду художньої творчості. Розвиток талантів, здібностей і нахилів можливо за умов відвідувань дітьми художніх шкіл та студій [1, с. 87].

Л. Модзалевський відстоював позицію, що завдання мистецького впливу на формування національної культури нації є: плекання художнього почуття, розвиток задатків і здібностей, художнього сприйняття, задоволення художньо-естетичних потреб, формування художнього смаку [7, с. 17].

Л. Печко стверджує, що процес цілеспрямованого впливу засобами мистецтва на особистість дуже динамічний, завдяки якого в дітей формуються художні почуття і смак, любов до мистецтва, вміння розуміти, насолоджуватися ним і здатність творити в мистецтві та в суспільстві [7, с. 8].

Аналізуючи літературні джерела ми можемо зробити висновок про те, що у численних кількостях наукових публікацій з проблем формування національної культури засобами мистецтва, існує також величезна кількість істотних відмінностей в поглядах на деякі питання. Хіба є мистецька, культурно розвинена особистість психічно нестабільною людиною? Варта уваги також кардинально протилежне їй твердження: захоплення мистецтвом запорукою культурного та морального здоров'я людини. Ми вважаємо що, заняття мистецтвом сприяють душевно-культурному омолодженню української нації, долає негативізм та буденність, змушуючи під-іншим кутом поглянути на світ, на суспільство і на особистісне місце в ньому, про що свідчить досвід українським та закордонних дослідників.

Варто наголосити на тому, що національна культура синтезує в собі індивідуальні її якості, сформовані внаслідок засвоєння художніх надбань суспільства. Варто виокремити такі константи національної культури особистості, класифікувавши їх за: здобуття досвіду у галузі мистецтва; здатністю до естетичної оцінки навколишньої дійсності; творчій активністю дітей та їхнім бажанням та прагненням до краси у сфері мистецтва, прагнучи все естетизувати; наявністю художнього смаку та стилю, шарму.

В епоху державного й духовного відродження України позашкільна мистецька позашкільна освіта за змістом і спрямованістю стала однією з важливих ланок модернізації освітнього простору нашої держави й виступає сьогодні динамічним чинником естетичного розвитку, самореалізації, патріотичного самовизначення та формування життєвої

позиції. Позашкільна мистецька освіта має відповідати перспективам національно-культурного розвитку нашого суспільства. Сучасний аналіз становлення і розвитку мистецької освіти в Україні свідчить про наявність новітніх досягнень та позитивний вплив на формування національної культури особистості. Створення великої кількості позашкільних мистецьких закладів по всій території України забезпечило б їх доступність усім соціальним верствам нашого суспільства [3].

Актуальність реформування існуючих форм і методів мистецької освіти в якісно нову систему закладів позашкільної роботи стає можливим за умов: державні підтримки їх діяльності; реформування змісту, форм і методів позашкільного освітнього процесу; об'єднання зусиль органів місцевої влади, різних міністерств і відомств, творчих, громадських організацій у створенні умов для творчого зростання особистості у цих закладах; залучення сім'ї до співпраці у творчому та національно-культурному розвитку дітей тощо.

Національна культура як соціальне явище розглядається у мистецтвознавстві через чітко сформовані сфери її прояву: досвід та робота по-створенню, поширенню та результатів художньої творчості; елементи художньої культури (художні твори); суспільні інстанції, що сприяють виконанню попередньо вказаних пунктів [5].

Мистецька освіта, незважаючи на її відносну стабільність, залежить від державного і місцевих бюджетів. Даючи можливість дитині з раннього віку опановувати на професійному рівні мистецькі спеціальності потребує великих бюджетних затрат і контролю за їх використанням. Погоджуючись з позиціями авторів та дослідників, варто зазначити, що нині надзвичайно важливо визначити ефективні шляхи та напрямки формування національної культури засобами мистецтва. Сучасне культурно-розвинене національно-сформоване молоде покоління має базовий рівень у галузі мистецтва, власний естетичний погляд на навколишній світ та досвід у мистецькій діяльності. Та для подальшого їхнього удосконалення необхідно відвідувати спеціалізовані мистецькі заклади освіти.

Висновок. Отже, розглядаючи систему мистецької освіти в Україні як підсистему соціально-культурної сфери людської діяльності, ми виходимо з постулату, що вона є невід'ємною складовою культури. Розгляд системи мистецької освіти як цілісного утворення в системі культурних цінностей суспільства дозволить нам визначити позитивне і негативне в поступовому розвитку цієї системи, її здобутки і втрати. Осмислення провідних проблем національної позашкільної мистецької освіти переконує в тому, що демократизація, гуманізація неможливі без відродження вітчизняних культурно-історичних, народознавчих виховних традицій, формування патріотичних почуттів. Саме мистецтво – найбільш глибинно, впливає на розвиток патріотичних

почуттів, на формування базової психологічної прихильності людини до своєї нації, залучає до її духовних скарбів.

Перспективи дослідження. Отримані результати дослідження можуть бути використані в системі гуманітарної освіти, у розробці навчальних курсів із мистецтвознавства та культурології.

Література:

1. Ананьев Б.Г. Задачи психологии искусства / Б.Г. Ананьев // Педагогика. – 1995. – № 4. – С. 29–36.
2. Внешкольные учреждения: пособие для работников внешкольных учреждений / [Под ред. Л.К. Балясной]. – М.: Просвещение, 1978. – 256 с.
3. Венгер Л.А. Педагогика способностей / Л.А. Венгер. – М.: Знание, 1973. – 117 с.
4. Волков Г.Н. Трудовое воспитание в народной педагогике / Г.Н. Волков // Школа и производство. – 2000. - № 3. – С. 26–31.
5. Кучер С.Л. Самовиховання здібностей школярів у художньо-творчій діяльності в умовах позашкільного закладу / С.Л. Кучер // Педагогіка і психологія формування творчої особистості: проблеми і пошуки. – Київ-Запоріжжя, 2001. – Вип. 21. – С. 245–250.
6. Ельников Д.П. Обучение школьников прикладным художественным видам труда / Д.П. Ельников // Школа и производство. – 2000. – № 1. – С. 37-39.
7. Естетика / [За заг. ред. Л.Т. Левчук]. – К.: Вища школа, 1997. – 399 с.

References:

1. Ananj'ev B.Gh. Zadachy psykholohyy yskusstva / B.Gh. Ananj'ev // Pedagoghyka. – 1995. – № 4. – S. 29–36.
2. Vneshkoljnye uchrezhdeniya: posobyе dlja rabotnykov vneshkoljnykh uchrezhdenyj / [Pod red. L.K. Baljasnoj]. – M.: Prosveshhenye, 1978. – 256 s.
3. Vengher L.A. Pedagoghyka sposobnostej / L.A. Vengher. – M.: Znanye, 1973. – 117 s.
4. Volkov Gh.N. Trudovoe vospytanye v narodnoj pedagoghyke / Gh.N. Volkov // Shkola y proyzvodstvo. – 2000. - № 3. – S. 26–31.
5. Kucher S.L. Samovykhovannja zdibnostej shkoljariv u khudozhnjotvorchij dijalnosti v umovakh pozashkilnogho zakladu / S.L. Kucher // Pedagoghyka i psykholohija formuvannja tvorchoji osobystosti: problemy i poshuky. – Kyjiv-Zaporizhzhja, 2001. – Vyp. 21. – S. 245–250.
6. Eljnykov D.P. Obuchenye shkoljnykov prykladnym khudozhestvennym vydam truda / D.P. Eljnykov // Shkola y proyzvodstvo. – 2000. – № 1. – S. 37-39.
7. Estetyka / [Za zagh. red. L.T. Levchuk]. – K.: Vyshha shkola, 1997. – 399 s.